

УДК 338.47:656.2

ОСНОВНІ ЦІЛІ СИСТЕМИ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ЗАЛІЗНИЧНОГО ТРАНСПОРТУ В ПОСТІНДУСТРІАЛЬНИЙ ПЕРІОД

*Дикань В.Л., д. е. н., професор,
Воловельська І.В., к. е. н., доцент (УкрДУЗТ)*

Залізничний транспорт є ключовою ланкою життєзабезпечення країни, пов'язуючи всі її галузі в єдиний господарський комплекс за допомогою здійснення транспортного процесу, що об'єднує споживача і виробника сировини, продукції і послуг. Усі зміни в його роботі безпосередньо впливають як на інші галузі виробництва і споживання, так і на розвиток держави в цілому. Система економічної безпеки, будучи інтегрованою системою, сприяє інноваційному розвитку підприємства і захищає його від небажаних ризиків і загроз. Така система повинна сприяти підвищенню конкурентоспроможності залізничного транспорту за рахунок прийняття складних і нетрадиційних управлінських рішень. Основні цілі і завдання системи економічної безпеки підприємств залізничного транспорту, засновані на принципах творчого задоволення і враховують вимоги певного етапу постіндустріального періоду, сприятимуть не тільки підвищенню якості продукції в агресивному зовнішньому середовищі, а й відповідати цінностям морального вигляду, корпоративного духу, розвитку творчої активності тощо.

З переходом від традиційного до індустріального, а потім і постіндустріального розвитку суспільства виникло явне протиріччя між матеріальним і духовним. Можна сказати, що постіндустріальний розвиток покликаний змістити пріоритети концепції цінності з товару як такого на наукові знання, високотехнологічні технології і творчий розвиток людської праці. Тобто змінюється сама концепція продукту: в нього включається творча складова. Іншими словами, якщо раніше наявність тільки отримання прибутку було основоположним критерієм успіху, то тепер на перше місце вийшли інноваційні розробки і нестандартні рішення поставлених завдань. Для більш глибокого розуміння і визначення цілей системи економічної безпеки в умовах сучасного розвитку суспільства необхідно розробити генезис постіндустріального економічного розвитку.

Слід зазначити, що перехід від однієї стадії економіки до іншої не має різких меж, більш того, деякі характеристики однієї стадії плавно перетікають в іншу, ускладнюючи економічну структуру і додаючи в неї нові фактори. Ми вважаємо, що етапи постіндустріального економічного розвитку повинні виглядати так: економіка споживання, економіка вражень, створювальна економіка, економіка щастя, моральна економіка.

Ключові слова: *економічна безпека, створювальне задоволення, економіка, постіндустріальний період.*

THE MAIN OBJECTIVES OF THE SYSTEM OF ECONOMIC SECURITY OF RAILWAY TRANSPORT IN THE POST-INDUSTRIAL PERIOD

*Dykan V.L., doctor of Economics, Professor,
Volovelska I.V., candidate of Economics, associate Professor (USU of RT)*

There is no doubt that rail transport is a key link in the country's life support, linking all its branches into a single economic complex through the implementation of the transportation process that unites the consumer and the producer of raw materials, products, and services. All changes in its work directly affect both other sectors of production and consumption, and the development of the state as a whole. The economic security system, being an integrated system, contributes to the innovative development of the enterprise and protects it from undesirable risks and threats. Such a system should contribute to improving the competitiveness of railway transport by making complex and unconventional management decisions. The main goals and objectives of the system of economic security of railway transport enterprises, based on the principles of creative satisfaction and taking into account the requirements of a certain stage of the post-industrial period, will contribute not only to improving the quality of products in an aggressive external environment, but also correspond to the values of moral character, corporate spirit, the development of creative activity, etc.

With the transition from traditional to industrial, and later post-industrial development of society, there was a clear contradiction between the material and the spiritual. We can say that post-industrial development is designed to shift the priorities of the concept of value from the commodity as such to scientific knowledge, high-tech technologies and the creative development of human labor. That is, the very concept of a product is changing: a creative component is included in it. In other words, if earlier the presence of only making a profit was the fundamental criterion for success, now innovative developments and unconventional solutions to the tasks set have come out on top. For a deeper understanding and definition of the goals of the economic security system in the conditions of modern development of society, it is necessary to develop the genesis of post-industrial economic development.

It should be noted that the transition from one stage of the economy to another has no sharp boundaries, moreover, some characteristics of one stage smoothly flow into another, complicating the economic structure and adding new factors to it. We believe that the stages of post-industrial economic development should look like this: the economy of consumption, the economy of impressions, creative economy, the economics of happiness, moral Economy

Keywords: *creative satisfaction; economy; post-industrial period; economic security.*

Постановка проблеми. Основні цілі системи економічної безпеки підприємств залізничного транспорту, засновані на принципах створювального задоволення і враховуючі вимоги певного етапу постіндустріального періоду, повинні сприяти не тільки підвищенню якості продукції в умовах агресивного зовнішнього оточення, а й відповідати цінностям морального характеру. Для формування такої системи необхідно розглянути не тільки особливості роботи

підприємства і його зовнішнього середовища, а й розвиток економіки в постіндустріальний період. У статті запропоновано основні цілі системи економічної безпеки підприємства залежно від вимог етапів постіндустріального періоду.

Аналіз останніх досліджень і публікацій та виділення невирішених складових загальної проблеми. Вагомий внесок у вивчення поняття формування системи економічної безпеки

підприємства внесли такі вчені, як В.Л. Дикань, С.В. Панченко, І.В. Воловельська, В.О. Маслова, О.В. Маковоз [4,5,6,] та ін. Питання щодо характеристики економік досліджували такі вчені, як Ж.Бодийяр; Дж.Пайн, В.Л. Ключня, Е.Ю. Количева, Л.І. Макарова [1,2,3,7,8,9,10] і ін. Однак слід зауважити, що всі запропоновані авторами системи економічної безпеки є недостатньо комплексними, особливо це стосується підприємств залізничного транспорту, що і стало підставою для написання статті.

Метою статті є: розробка цілей системи економічної безпеки підприємства на основі генезису економік постіндустріального періоду.

Основний матеріал дослідження. Не підлягає сумніву, що залізничний транспорт є ключовою ланкою життєзабезпечення країни, пов'язуючи в єдиний господарський комплекс всі її галузі за рахунок реалізації перевізного процесу, що об'єднує споживача і виробника сировини, продукції, послуг.

Таким чином, всі зміни в його роботі безпосередньо впливають як на інші галузі виробництва і споживання, так і на розвиток держави в цілому.

Система економічної безпеки, яка є комплексною системою, сприяє інноваційному розвитку підприємства і захищає його від небажаних ризиків і загроз. Така система повинна сприяти підвищенню конкурентоспроможності залізничного транспорту за рахунок прийняття складних і нетрадиційних управлінських рішень.

Основні цілі і завдання системи економічної безпеки підприємств залізничного транспорту, засновані на принципах творчого задоволення і враховують вимоги певного етапу постіндустріального періоду, сприятимуть не тільки підвищенню якості продукції в умовах агресивного зовнішнього оточення, а й відповідати цінностям морального характеру, корпоративного духу, розвитку творчої активності та ін.

З переходом від традиційного до

індустріального, а пізніше і постіндустріального розвитку суспільства, стало явним протиріччя між матеріальним і духовним. Можна сказати, що постіндустріальний розвиток покликаний перенести пріоритети поняття вартості з товару як такого на наукові знання, наукові технології і творчий розвиток людської праці. Тобто змінюється саме поняття товару: в нього включається творча складова.

Інакше кажучи, якщо раніше наявність тільки отримання прибутку було основоположним критерієм успіху, то зараз на перше місце вийшли інноваційні розробки і нетрадиційне вирішення поставлених завдань. Для більш глибокого розуміння і визначення цілей системи економічної безпеки в умовах сучасного розвитку суспільства, слід розробити генезис постіндустріального економічного розвитку.

Слід зазначити, що перехід одного етапу економіки до іншого не має різких меж, більш того, деякі характеристики одного етапу плавно перетікають в інший, ускладнюючи економічну структуру, додаючи до неї нові фактори.

Ми вважаємо, що етапи постіндустріального економічного розвитку повинні виглядати наступним чином:

1. Економіка споживання
2. Економіка вражень
3. Створювальна або Інноваційна економіка
4. Економіка щастя
5. Моральна економіка

Економіка споживання. [1]. Її суть полягає в тому, що не стільки реальні потреби змушують споживача купувати, але рівень його фінансового добробуту і положення в суспільстві – тобто статус.

Пропозиція перевершує попит і при інших рівних, вам пропонують трохи видозмінену продукцію як інноваційну і статусну, змушуючи тим самим купувати, а також [9], то, без чого ви цілком можете обійтися, але за відомостями виробника, тільки цей продукт зробить ваше життя

повноцінним і насиченим.

З'являється чіткий поділ на багатих і бідних – споживання і надспоживання. Ще цей час називають «ерою кредитування» - людина не має коштів на здійснення потреб, прагне купити нав'язані рекламою і громадською думкою товари і беруть непосильні кредити. [2]

Гроші перестають бути засобом для досягнення мети, вони самі стають метою. Соціальні, морально-культурні цінності відходять на другий план.

Також з'являється нове поняття «економіка спільного споживання» або Шерінг-економіка (sharing economy), на якій не можна не зупинитися. Основні принципи – спільна дія. Але є один нюанс: з одного боку ця економіка передбачає видимість більш довірчого співробітництва, відводячи від цінності грошей як таких, але з іншого – знеособлює споживача і знижує його безпеку: на каршерінгових машинах відбувається більше аварій.

Основними цілями системи економічної безпеки в цей період, з урахуванням того, що моральні цінності поступаються матеріальним, стають фізичне збереження як комерційної таємниці та інформації, так і співробітників підприємства.

Економіка вражень – другий етап розвитку економіки постіндустріального періоду [3]. Цей етап характеризується тим, що війна цін відходить на задній план і враження стає основою нової економічної пропозиції. Споживач купує товар, а вміст з ним емоції і відчуття.

На нашу думку це відбувається через те, що основна маса придбаних товарів і послуг по суті залишився тим же, як і століття тому: їжа, одяг, засоби пересування. У них лише з'являється нове оформлення, так як агресивна конкуренція передбачає приблизно однакову якість і ціну. Виграти можна тільки за допомогою нової пропозиції однакової продукції.

Увага тут звертається вже не на те, як працює товар, а на емоції, які відчуває людина при використанні цього товару.

Таким чином, тут вже підключається психологічна складова економічної безпеки. Як приклад для залізниці – Східний експрес. Дуже дорогий квиток, а по – суті тільки враження, адже мета перевезення все та ж – доставка з одного пункту в інший.

Згідно з дослідженням PwC, споживачі витрачають на 16% більше на ті товари і послуги, які дозволяють їм отримати більш високу якість обслуговування і приємні враження від процесу придбання товару. За іншими даними 78% людей охочіше платять за досвід і враження, ніж за речі [3].

Тут метою системи економічної безпеки стає максимальна мотивація співробітників підприємства, розвиток їх творчого мислення для створення інноваційних рішень поставлених завдань. А також з іншого боку – створення таких вражень для споживача, які змусять його звернутися саме до вашого бренду і рекомендувати вас своєму колу спілкування.

Створювальна економіка з'являється через повсюдну глобалізацію, зростаючу конкуренцію на ринку, екологічної кризи, демаграфічних катаклізмів.

Ця економіка побудована на тому, що інновації, міцно входять в життя суспільства є спонукальною силою полегшення людської праці, його саморозвитку і самовдосконалення за рахунок цифровізації та інтелектуалізації виробництва.

І слід зазначити, що залізничний транспорт є найбільш доступним, бюджетним і екологічно чистим, основне завдання економічної безпеки полягає в інтелектуалізації всіх складових, забезпеченні можливостей для творчого розвитку, а також безпеки екологічної складової.

Четвертим етапом постіндустріальної економіки є *економіка щастя*. На відміну від інших видів економік, тут можна з упевненістю зробити висновок про те, що основною

Проблеми транспортного комплексу України

метою виробника стає не отримання прибутку або виконання поставлених цілей, але задоволення споживача.

На цьому етапі підключається творче задоволення, тобто задоволення виробника від задоволення споживача, тобто місія підприємства вважається виконаною, коли повністю здійснені всі

бажання споживача і він рекомендує вас своєму оточенню.

Основні характеристики цього етапу: свобода вибору; відсутність класової нерівності; нові показники добробуту держави такі як: індекс людського розвитку (ІЛР); індекс щастя (табл. 1-2).

Таблиця 1

Значення ІЛР, 2020 рік (оцінюються 197 країн світу) [11]

№п/п	Країна	індекс	рейтинг
1	Норвегія	0.957	1
2	Ірландія	0.955	2
3	Швейцарія	0.955	2
4	Гонконг	0.949	4
5	Ісландія	0.949	4
6	Германія	0.947	6
7	Швеція	0.945	7
8	Сінгапур	0.938	11
9	Великобританія	0.932	13
10	Нова Зеландія	0.931	14
11	Ізраїль	0.919	19
12	Россія	0.824	52
13	Беларуссія	0.823	53
14	Україна	0.779	74

Таблиця 2

Індекс щастя [12]

№п/п	Країна	Місто в рейтингу ВВП	ВВП на душу населення, \$, 2020г	Місто в рейтингу Індекса щастя	Індекс щастя 2020 р.
1	Норвегія	5	65 396	3	7.55
2	Ірландія	3	70 332	16	7.021
3	Швейцарія	7	58 674	6	7.48
4	Гонконг	8	56 088	76	5.43
5	Ісландія	14	47 694	4	7.49
6	Германія	17	45 836	2	7.60
7	Швеція	15	47 042	7	7.343
8	Сінгапур	2	88 923	34	6.262
9	Великобританія	23	40 140	15	7.054
10	Нова Зеландія	28	36 350	8	7.307
11	Ізраїль	31	33 441	13	7.139
12	Россія	46	25 056	68	5.684
13	Беларуссія	59	17 676	81	5.323
14	Україна	114	3 653	133	4.332

Аналізуючи дані таблиці, ми бачимо, що дохід не завжди є показником

Вісник економіки транспорту і промисловості № 75, 2021

щастя, а індекс людського розвитку зовсім не ідентичний індексу щастя. Наприклад, у Ірландії ВВП на 3 місці, індекс щастя на 3, а ІЛР – 2.

Для економічної безпеки цей етап стає вирішальним, так як вона починає працювати на принципах творчого задоволення.

Заключний етап – *моральна економіка*. Це вищий етап економічного розвитку постіндустріального періоду. Моральність оцінюється більшістю вчених, як необхідність, що забезпечує рівновагу життєвих сил, властивих вищим істотам [10]. Існує кілька загально визнаних моделей моральної економіки; даний термін введений в обіг економічної науки в кінці ХХ-го століття [7,8]. Характеристики моделей моральної економіки виглядають наступним чином:

1. Перша модель. Слоган: душа на першому місці, все інше- на другому.

Основні пріоритети економічного розвитку спрямовані на моральне вдосконалення. Не економіка визначає поведінку людини, а моральні норми.

Цей підхід є настільки популярним з тієї причини, що все, що не має «душі» по суті своїй не має тривалого терміну життєдіяльності. На сьогоднішній день вчені аналітики прийшли до висновку, що після отримання певної суми фінансових коштів їх отримання стає для людини не самоціллю, а лише інструментом для саморозвитку.

2. Друга модель. Тут характерно матеріальні і духовні основи знаходяться в рівновазі. Прихильники цього підходу вважають, що економіка і моральність безпосередньо впливають один на одного і складають гармонійну і нерозривну єдність. Їх взаємозв'язок настільки тісний, що визначити чільну сферу неможливо. Людина ж в цій моделі повинен слідувати нормам моралі по шляху досягнення економічних цілей.

3. Третя модель. Тут з'являється новий науковий термін «раціональна моральність». На перше місце виходять економічні цілі, однак керуючись

принципом раціональності і розуму, людина дотримується моральних норм, які не є при цьому самоціллю. Мораль розуміється як засіб для збереження балансу співіснування між людьми. Цінність моральних принципів вимірюється їх корисністю при досягненні економічних цілей. Приклад «"економічна людина" а. Сміта.

4. Четверта модель. Ця модель відрізняється від попередніх кардинально. Якщо попередні три моделі розглядають економіку і моральність у взаємозв'язку, то ця модель пропонує розглядати два цих поняття в стані протидії і протиборства, так як на думку вчених, що дотримуються цієї теорії, матеріальне і духовне несумісне, той, хто прагне до грошей і влади не має моральних принципів, а той, хто прагне до досконалості душі – не може думати про збагачення.

Але слід зазначити, що ці вчені заперечують верховенство матеріального і підкреслюють, що людина повинна слідувати тільки по шляху морального розвитку., хоча деякі автори вважають моральність неприродним явищем, вигаданим для управління людьми.

Ми вважаємо цю модель не життєздатною, так як позбавлене моральних цінностей суспільство поступово деградує і дегуманізується.

Як ми бачимо, всі моделі є працюючими, однак, на наш погляд, шлях розвитку суспільства показує, що третя і четверта моделі, в яких матеріальне первинно або знаходиться в конфлікті з духовним, це саме те, що відбувається в сучасному світі.

Але також не слід забувати, що існуюча в деяких країнах початкова стадія «економіка щастя», де населенню відкриваються небачені раніше можливості для творчого розвитку і самореалізації, а підприємства починають працювати за принципом «творчого задоволення», свідчать про те, що сучасні тенденції розвитку світової економіки ведуть до того, що рано чи пізно увійде в дію друга, а потім і перша модель

«економіки моральності».

Основою формування системи економічної безпеки стає постулат про те, що підприємство працює на принципах створювального задоволення, працівники – на принципах творчої свободи і самовдосконалення, блок психологічного впливу втрачає систему мотивації, так як

співробітники одержують задоволення від роботи і задоволення клієнта, а заробітна плата для них не основний мотив, так як її вистачає на забезпечення всіх потреб і бажань.

Для спрощення сприйняття пропонуємо наступну таблицю 3.

Таблиця 3

Цілі системи економічної безпеки

Економіка споживання	Економіка вражень	Створювальна економіка	Економіка щастя	Економіка моральності
Цілі системи економічної безпеки				
Визначають стан підприємства, враховуючи стан внутрішнього і зовнішнього середовища				
Основною метою економічної безпеки на цьому етапі є фізичне збереження цілісності як комерційної таємниці та інформації, так і співробітників підприємства. А також максимальної мотивації споживачів на придбання їх товарів і послуг	Мета системи економічної безпеки в тому, щоб максимально мотивувати співробітників підприємства, розвивати їх творче мислення для створення нетрадиційних рішень поставлених завдань. А також створити таку систему вражень для споживача, щоб максимально його зацікавити і він звернувся саме до вашого бренду знову і рекомендував вас своєму колу спілкування.,	Враховуючи, що залізничний транспорт є найбільш доступним, бюджетним і екологічно чистим, основне завдання економічної безпеки полягає в інтелектуалізації і всіх складових, забезпеченні можливостей для творчого розвитку, а також безпеки екологічної складової.	Для економічної безпеки цей етап стає вирішальним, так як вона, як і все підприємство, починає працювати на принципах творчого створювального задоволення.	Основою побудови системи економічної безпеки стає постулат про те, що підприємство працює на принципах створювального задоволення, працівники – на принципах творчої свободи і самовдосконалення, співробітники отримують задоволення від роботи і задоволення клієнта, а заробітна плата для них не основний мотив, так як її вистачає на забезпечення всіх потреб і бажань.

Висновки з проведеного дослідження.

Основне призначення економіки-це забезпечення нормальних умов господарювання. І якщо раніше ці умови полягали лише в задоволенні потреб, то зараз, більшою мірою це задоволення бажань, а в результаті прийде до саморозвитку і задоволення моральних спонукань. Використовуючи наведений генезис економіки постіндустріального періоду, на якому засновані запропоновані цілі системи економічної безпеки, підприємства залізничного транспорту зможуть швидше і без значних витрат адаптуватися до зовнішнього оточення і мобілізувати внутрішні резерви.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бодрияр Жан. Общество потребления. М.:Республика, 2006
2. Дж.К.Гэлбрейт. Новое индустриальное общество. АСТ, 2004.-608с
3. Джозеф Пайн, Джеймс Гилмор «Экономика впечатлений». URL: <http://www.management.com.ua/marketing/mark212.html>
4. Дикань В.Л. Економічна безпека підприємства [Текст]: навч. посібник / В.Л. Дикань, І. В. Воловельська, О. В. Маковоз. - Х.: УкрДАЗТ, 2011. - 243 с.
5. Дикань В.Л. Управління бізнесом [Текст]: підручник / Дикань В.Л., Панченко С.В., Маслова В.О., Воловельська І.В.- Х.: УкрДАЗТ, 2017. - 315 с.
6. Дикань В.Л., Воловельская І.В. Концептуальні підходи до забезпечення економічної безпеки підприємства // Вісник економіки транспорту и промисловості.-2018.-№64.-С.1-18
7. Ключня В.Л.; Черновалов А.В. Нравственность и экономика: сущность, модели. Минск: ГИУСТ БГУ,2016 – С.97-98
8. Колычева Е.Ю. Взаимосвязь экономики и нравственности в истории философской мысли: диссерт.канд.филос.наук:

09.00.03/Е.Ю.Колычева.-Курск.: Курский гос.Университет. 2012.-С.89094

9. Крючкова О.М. Общество потребления и экономика, основанная на нравственном выборе // Проблемный анализ и государственно-управленческое проектирование. 2011. № 4. Том 4. С. 113
10. Макарова Л.И. Нравственная экономика:сущность и предпосылки становления. №22(103)-2007. // Оценка экономических явлений. Экономический анализ: теория и практика
11. Сайт Центра гуманитарных технологий. URL <http://gtmarket.ru/ratings/human-development-index/human-development-index-info>
12. Статистика и обзор стран мира. URL <http://stattur.ru/country.php>].

REFERENCES

1. Baudrillard Jean (2006). *Obshchestvo potrebleniya* [Consumer society]. М.: Respublika
2. Galbraith J.K. (2004) *Novoye industrial'noye obshchestvo*. [The New Industrial Society]. AST, 608 p.
3. Joseph Pine, James Gilmore "The Economics of Impressions". Available at: <http://www.management.com.ua/marketing/mark212.html>
4. Dykan V.L., Volovelska I.V., Makovoz O.V. (2011) *Ekonomichna bezpeka pidpryyemstva* [Economic security of the enterprise] textbook. manual nickname. H. UkrDAZT, 243 p.
5. Dykan V.L., Panchenko S.V., Maslova V.O., Volovelska I.V.(2017) *Upravlinnya biznesom* [Business management]. Kh.: UkrDAZT, 315 p.
6. Dikan V.L., Volovelskaya I.V. (2018). *Kontseptual'ni pidkhody do zabezpechennya ekonomichnoyi bezpeky pidpryyemstva* [Conceptual approaches to ensuring the economic security of the enterprise]. *Bulletin of Economics of Transport and Industry*. Vol. 64.- pp.1-18
7. Klyunya V.L., Chernovalov A.V. (2016) *Nravstvennost' i ekonomika*:

sushchnost', modeli [Morality and economics: essence, models]. Minsk: GIUST BSU, P.97-98

8. Kolycheva E.Yu. (2012) *Vzaimosvyaz' ekonomiki i npravstvennosti v istorii filosofskoy mysli* [The relationship between economics and morality in the history of philosophical thought]: dissertation. Candidate of Philosophical Sciences: 09.00.03 / E.Yu. Kolycheva.-Kursk .: Kursk State University. -P.89094

9. Kryuchkova O.M. (2011) *Obshchestvo potrebleniya i ekonomika, osnovannaya na npravstvennom vybore* [Consumer society and the economy based on moral choice]. *Problem analysis and public*

administration design. Volume 4, p. 113

10. Makarova L.I. (2007) *Npravstvennaya ekonomika:sushchnost' i predposylki stanovleniya* [Moral economy: the essence and preconditions of formation]. *Assessment of economic phenomena. Economic analysis: theory and practice*. Vol. 22 (103).

11. Website of the Center for Humanitarian Technologies. Available at: <http://gtmarket.ru/ratings/human-development-index/human-development-index-info>

12. Statistics and overview of the world. Available at: <http://statur.ru/country.php>].